

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
 Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

Semnificația națională a reînființării episcopiiilor ortodoxe de Oradea, Maramureș și Timișoara, ca al doilea brâu al fortificațiilor

Pr. Dorel Octavian RUSU
 Col. r. Dr. Constantin Moșincat

Este un lucru puțin cunoscut că, în baza Circularei Nr. 62/Pl./ 14/27 ianuarie 1919, s-a făcut prima conscriere vie a credincioșilor în dieceza Oradei. Conscrierea realizată de către preoți, fiecare în parohia sa, *casă de casă*, până la 8/21 februarie 1919, a fost de mare însemnătate pentru biserică, dar și pentru neamul românesc, care-și apăra drepturile la Conferința de pace de la Paris și, în special, pentru a contracara propagandă antiromânească care se ducea fără scrupule la Budapesta. Inițiativa vrednicului vicar Roman R. Ciorogariu s-a concretizat în datele statistice incluse în raportul expediat ministrului plenipotențiar al Consiliului Dirigent Român de la Budapesta, cu nr. 318/din 8/21 ianuarie 1919, raport din care rezultă statistica Comitatului Bihor¹, după naționalități.

Ministrul Grapini, din Budapesta, îndemna extinderea conscripțiilor la nivelul întregii Dieceze de Oradea, deoarece „se apropie Conferința de pace și trebuie făcută propagandă în străinătate și noi stăm cu mâna goală ne provocăm la falsitatea statisticilor maghiare însă nici o dovadă alb pe negru nu putem prezenta. Pe promisiunea cuiva nu putem baza viitorul unui neam, avem lipsă de dovezi exacte pe care să ne bazăm viitorul nostru, căci contrarii luptă din răspuțeri, forțele lor cele mai bune le pun în serviciul cauzei lor și nu cruță nici muncă nici cheltuială. Nu așteptați până ce va veni vre-un ordin din Sibiu, fără faceți pașii aceștia numai de căt. Interesul cauzei noastre pretinde muncă intensivă, ca să producem documente, căci străinătatea pe sentimentalism nu dă nimic. Misiunea americană a plecat bine învățată de unguri, pe când noi nu am putut produce dovezile recerute”². Pentru a corespunde acestei solicitări, pe manșeta adresei remise Consistoriului Vicarial ortodox, de Consiliul Național Român din Oradea - Mare și Bihor, Roman Ciorogariu adnota „dorind a corespunde cât mai perfect recerării (cererii – n.n. C.M.) legației române de la Budapesta în modul cel mai perfect, Consistoriul nostru a ordonat o nouă conscriere a credincioșilor ortodocși români din districtul său”³.

Cel mai notabil eveniment bisericesc pentru vestul României Mari a fost, fără îndoială, acela al **restaurării noii Episcopii ortodoxe de Oradea**⁴ (Am folosit sintagma **noua Episcopie**, știut fiind faptul că

¹ A.E.O.R.O.Bh-Sj., *fond Episcopia Ortodoxă Română Oradea, Documente*, Act nr. 62/1919. Statistica după naționalități se prezenta astfel: români - 273.665; slovaci - 8.457; croați - 156; ruteni - 215; nemți - 3.599; maghiari - 365.642, din care 32.462 evrei. După confesiuni tabloul statistic arăta, dintr-un total de 619.169 astfel: ortodocși - 233.159; greco-catolici - 40.506; romano-catolici - 68.019; reformați - 249.613; anglicani - 3.307, unitari - 149; evrei izraeliți - 32.462; alții - 954.

² *Ibidem*, Act nr. 1613/25 ianuarie 1919

³ *Ibidem*, Act Nr. 62/1919

⁴ Sextil Pușcariu, *Cuvântare la deschiderea Congresului Frăției Ortodoxe Române*, din 6-8 noiembrie 1937 de la Oradea, în *Legea românească*, 1937, nr. 22-23, p. 214. Adunarea generală eparhială (din 1938) avea să recunoască rolul lui Octavian Goga, ministrul cultelor în 1920, care „din proprie inițiativă a prezentat Parlamentului proiectul de lege pentru reînființarea în Ardeal a vechii episcopii din Oradea și a cumpărat pe seama reînființatei episcopii palatul de reședință” (*Ibidem*), fapte pentru care el merită a fi socotit drept ctitor al Eparhiei. Ultimul Omagiu și recunoștința bihorenilor s-a așezat pe coroana purtată de episcopul Nicolae, al

Înainte de invazia catolicismului impus prin Regatul Ungar de însuși Papalitatea de la Roma, la Oradea a funcționat o Episcopie, cu rezultate notabile inclusiv în redactarea Bibliei de la Oradea). Starea generală a parohiilor din Eparhie și a școlilor trebuiau rânduite după noile cerințe și realități acelei timpuri în profunde măsură. Împărțindu-și munca, între lupta națională și pastorația pentru credincioși, Roman Ciorogariu a creat printre preoți și învățători, mulți foști elevi ai săi la Arad, o bună pildă pentru cointeresarea lor.

După ce și-a îndeplinit, cu succes, misiunea de vicepreședinte al Consiliului Național Român din Oradea și Bihor și a participat în fruntea mulțimii din Bihor la istoricul act al Unirii, de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, Roman R. Ciorogariu, ales în marele Sfat al Națiunii, s-a zbatut pentru reprezentarea intereselor poporului, din Eparhia de la marginea de vest a regatului, în Senatul României Mari și pentru organizarea noii eparhii de Oradea-Mare. Concomitent el a militat și pentru reactivarea vieții civile, spirituale, culturale din Bihor, fiind printre primii colaboratori ai primei gazete românești, după Marea Unire din Bihor, Reuniunea Celei trei Crișuri, patronată de colonelul Gheorghe Bacaloglu, precum și omniprezent la inițiativele și acțiunile Cercului Militar, al Garnizoanei Oradea, prima instituție de cultură ce a luat ființă în 11 octombrie 1919. Bogata sa activitate scriitoricească, de la periodicele *Tribuna* și *Biserica și Școala*, va fi fructificată în nou înființata revistă *Legea Românească*⁵, destinată pentru modelarea conștiinței publice, din dieceză, prin sfaturi și îndemnuri morale, adresate fiilor patriei noi, sub pseudonimele celui care semna *Unchiașul* și *Preotul bătrân* (Roman R. Ciorogariu), care milita pentru „unirea românească în Biserica strămoșească”⁶.

Exemplul personal răzbate din volumul *Zile trăite*⁷, care reconstituie zbuciumul anilor de război și marile frământări sociale și naționale dintre unire și 1926, anul apariției acestei pilduitoare lucrări, de factură memorialistică, pentru o istorie vie a faptelor, surprinse cu claritate. Personalitatea polyvalentă a episcopului Roman R. Ciorogariu s-a conturat ca slujitor al bisericii. Ideea unei noi episcopii a fost reluată și transmisă în teritoriu, cu adresa nr.850/7/20 septembrie 1919, pentru **conscrierea credincioșilor**, și cu scopul de a “avea o bază statistică reală, care să ne servească de bază la reînființarea Episcopiei din Oradea – Mare – glăsuia ordinul primului viitorului episcop - căci reactivarea episcopiei, a consacrat ca principiu, că fondurile și fundațiunile comune cu dieceza Aradului, se vor împărți proporțional cu numărul sufletelor, ce se vor afla la împărțire pe teritoriul fiecărei dieceze. Am plăti prea scump ignoranța organelor noastre parohiale dacă n-am avea o statistică reală, din care să nu lipsească nici un suflet dintre credincioșii noștri [...]. Iar acum venim din nou a solicita la prea-cucernicii părinți cea mai largă dispoziție și cel mai intens control pentru stabilirea adevăratului număr al credincioșilor noștri în statistica pe care aveți să o înaintați aici conform dispozițiilor anterioare”⁸. Și, în scurt timp, la 30 august 1920, Decretul de restaurare a vechii episcopii de Oradea, în drepturile sale de odinioară, se publicase în *Monitorul Oficial*. Primul Sinod bisericesc, convocat pe 3/16 octombrie 1920, prezidat de mitropolitul Nicolae Bălan⁹, l-a ales episcop, cu 54 de voturi, din 55 exprimate, pe Roman R. Ciorogariu. Hirotonirea și înscăunarea solemnă a fost amânată, până pe primăvara, respectiv toamna anului 1921, datorită atentatului din Senat, al cărei victimă a fost și Roman R. Ciorogariu.

La noua reședință episcopicească, Roman Ciorogariu avea să muncească cu multă râvnă pentru a ridica clerul la înălțimea așteptărilor vremurilor și pentru a-și îndeplini misiunea, încredințată de regele Ferdinand, de a păzi, prin credință, fruntariile de vest ale României Mari. Pe lângă misiunea primă, de slujire și preamărire a lui Dumnezeu și de mângâiere a sufletelor frânte ale românilor, cea mai importantă sarcină a slujitorilor de

Oradei, la moartea lui Goga, pe panglica căreia s-a scris: „*Episcopia ortodoxă română de Oradea binefăcătorului ei Octavian Goga*”.

⁵ *Legea Românească*, 1921, nr.1

⁶ Roman R. Ciorogariu (1852 - 1936). *Studii și documente*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradei, 1981, p. 10. Pentru completarea informației vezi: Constantin Moșincat, *1918 - Drumul datoriei. Bihoreni la Alba Iulia*, Editura Treira, Oradea, 2018

⁷ Roman R. Ciorogariu, *Zile trăite*, vol.1 și 2, Editura Celei trei Crișuri, ediție și post față de Viorel Faur, Oradea, 1994

⁸ *Ibidem*

⁹ A.E.O.R.O.Bh-Sj., *Muzeul Eparhial - Colecția de obiecte bisericești*. Actul original al Convocatorului se găsește la Instituția muzeală s-a organizat din inițiativa și la ordinal vrednicului Vlădică, tocmai pentru a conserva și aduna la un loc toate doarele și obiectele bisericești. care alcătuiau zestrea patrimonială și culturală a poporului din Bihor.

altare ortodoxe, a fost aceea de reparare, întreținere și conservare a bisericilor de lemn și de zidire de noi biserici, în lungul frontierei și în adâncimea Eparhiei de Oradea Mare¹⁰.

Îndrumarea clerului pentru luminarea poporului, tălmăcirea învățaturii creștine pe înțelesul acestora, asistența socială, prin crearea de aziluri pentru bătrâni, școli și internate pentru copiii românilor săraci, instruirea tinerilor premilitari, educația patriotică pentru cultivarea mândriei naționale, botezarea nou născuților, cununarea tinerilor, angajarea femeilor ortodoxe în acțiuni de binefacere, de milostivenie, cultivarea tradițiilor, au fost tot atâtea direcții în care biserica și slujitorii săi s-au implicat. Acțiunile publice ale bisericii ortodoxe române au avut darul de a contribui la fortificarea spirituală și morală a poporului. Prin toate aceste acțiuni, biserica neamului plămădea aluatul plin de virtuți al feciorilor bihoreni, fortifica caractere, oțelea brațul minții ostașilor pentru acțiunile ce vor veni¹¹.

Bucuria de-a fi cu poporul, pentru ca acesta să nu se înstrăineze de la credința străbună, a fost pentru păstorii locului mărturisită. La bucuria caldă și sfântă a praznicului Nașterii Domnului din 1937, episcopul Oradiei Nicolae Popovici vestea încă o mare bucurie pentru credincioșii din Bihor, prin mărturisirea gândului de a zidi în Oradea, spre lauda și preamărirea lui Dumnezeu, o prea frumoasă și măreață biserică episcopescă, o trainică și mândră catedrală a neamului românesc din Bihor¹². Episcopul Nicolae motiva trebuința de zidire a noii biserici nu numai pentru a avea loc îndestulător de rugăciune pe seama tuturor fiilor bisericii, ci și pentru a mulțumi lui Dumnezeu după cuviință, în acele zile sfinte pentru neamul nostru că a primit, în altarul Său cel mai presus de ceruri, și a răsplătit îmbelșugat suferințele de veacuri ale moșilor și strămoșilor noștri din Bihor, precum și jertfa vitejilor din războiul întregirii, ajutând dorobanților armatei române să mute hotarele dintre frați din Carpați până în șesul Tisei, cuprinzând astfel și Bihorul luptător, dârz și românesc¹³. *“Voim să zidim și trebuie să zidim o biserică nouă, o catedrală minunată. Această catedrală va mai avea și misiunea mare de-a întări - sub domnia atât de rodnică și viguroasă a iubitului nostru Rege Carol II și a glorioșilor săi urmași din vremile viitoare - cu puterile dumnezeiești ce vor curge din ea, sufletul întregului neam românesc, dar îndeosebi al celui de la hotare, făcându-l tare și nebiruit în ceasul greu al încercărilor și vrăjmășiilor”*¹⁴ (sub. ns.- C.M.).

În 1937 s-a izbutit, cu ajutorul oamenilor iubitori de biserică, să se câștige *locul* pentru zidirea catedralei în nemijlocita apropiere a reședinței episcopale, chiar în mijlocul orașului, oraș care în trecut a avut porțile zăvorâte pentru tot ceea ce era românesc și ortodox. Atunci sosise vremea să se înceapă adunarea de mijloace materiale și financiare, care se ridicau la mai multe zeci de milioane, pentru zidirea frumoasei catedrale, pe care toți românii o așteptau și o doreau din tot sufletul lor. Și fiindcă o asemenea lucrare mare, închinată lui Dumnezeu și mântuirii sufletelor generației interbelice și ale urmașilor ei, trebuia să se ridice întâi din jertfa iubitoare și neprihănită a fiecărui român din Bihor, s-a făcut un călduros apel către toți fiii dreptcredincioși ai bisericii din cuprinsul eparhiei de Oradea, rugându-i să dăruiască pentru acest scop fiecare cât poate și cât îi lasă inima, după cuvântul apostolului Pavel: "Fiecare precum se îndură cu inima, nu dintru părere de rău, sau de silă, că pe dătorul de bună voie îl iubește Dumnezeu"¹⁵.

Primii îndatorați în conștiință erau protopopii și preoții pentru a-și da ei bine seama de însemnătatea și măreția sfintei catedrale pe care voiau să o zidească și apoi să ofere credincioșilor lămuririle și îndemnul stăruitor și convingător, de a da obolul lor la înfăptuirea acestei mari opere. Această realizare ar fi fost pentru fiecare o cinstire a numelui de român și de creștin ortodox. Nădejdea inițiatorului grandiosului proiect național,

¹⁰ *Legea românească, 1936, nr. 9, p. 99.* Prin Decretul regal nr. 3655/ 30 august 1920, publicat în *Monitorul Oficial* nr.129/14.09 1920, Corpurile legiuitoare au aprobat „Articol unic: *Vechea episcopie ortodoxă română din Oradea Mare, cu ținutul Bihorului, se restatornicește în drepturile sale de odinioară*”.

¹¹ *Idem, fond Episcopie Ortodoxă Română Oradea, Documente, Act nr. 962, 393, 257 și 473/ 1919* Colectare de albituri pentru răniții spitalului militar din Oradea și Basarabia, Act nr. 3146/14 02 1936

¹² *Idem, Pastorală Nr. 4216 Prez. 1937, p. 2.* Proiectul **Catedralei Soarelui** în foto anexa nr. 7

¹³ *Ibidem, p. 3*

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ *Ibidem, p. II. Cor. 9-7.* Pentru strângerea sumelor necesare s-au trimis fiecărui protopop - și preoților câte o *listă de subscripție* în care s-au înscris numele dăruitorilor și suma. Începutul dăruirilor pentru sfânta catedrală l-a făcut chiar episcopul Nicolae, iscăind suma de un sfert de milion de lei. Toți dăruitorii urmau a fi pomeniți la sfintele liturghii ce se vor sluji în noua catedrală. Cei care au donat de cel puțin *zece mii Lei*, - spunea Vlădica Nicolae - vor fi trecuți în pomelnicul catedralei și vor fi pomeniți cu numele an de an, în ziua prăznuirii hramului; iar cei ce vor dăruia de la suma de *100.000 (una sută mii) Lei* în sus, urmau a fi scriși și în *Cartea de aur a ctitorilor catedralei*.

cel care fermecase cu “verva sa oratorică, cu frumusețea cuvintelor și cu înțelepciunea vorbelor și a ideilor”¹⁶, din păcate n-a fost împlinită atunci, datorită împrejurărilor vitrege. Luând cunoștință de apelul făcut de episcopul Oradei pentru colectarea de fonduri, cu prilejul sărbătorilor Pascale patriarhul Miron Cristea a dăruit 100.000 lei pentru catedrala proiectată a se ridica și o altă sută de mii pentru alte două biserici din Eparhie. Și acest gest, de generozitate, dovedește că față de grija eparhiilor de la granița de vest vibrau toate forurile și toate mărimile statului.

Atunci când vremurile tulburi au stricat ordinea, de după primul război din Europa, când, în 1938 - 1939, s-au prăbușit granițele vecinei noastre de la nord, Cehoslovacia, ierarhii bisericii ortodoxe române au luat înțeleapta hotărâre de reînființare a strămoșeștii **Episcopii a Maramureșului**¹⁷. De această lucrare se îngrijise însuși patriarhul Miron Cristea, și succesorul său, care, prin adresa nr. 2483/ 18 noiembrie 1938, lua act de strădaniile episcopului Nicolae al Oradei de a ține aprinsă, la granița de vest a țării, „făclia credinței strămoșești”¹⁸. Ideea a fost promovată, încă de la sfârșitul anului 1937 și începutul anului 1938, prin programele guvernelor care s-au succedat, prin deviza „*Dumnezeu, Rege și Națiune*”, ceea ce însemna, mai întâi de toate, renașterea spirituală, prin tainele și luminile bisericii creștine. Pânza spirituală a neamului românesc trebuia întărită prin așezăminte fundamentale, biserici și catedrale, puține, în aceste părți din marginea țării, ca o reacție firească de apărare a drepturilor și libertăților câștigate prin luptă.

Linia de fortificații de la granița de vest, denumită de presa vremii drept „*Stăvilarul Regelui Carol II*”, a fost fortificată în cel mai înalt grad și prin lucrarea bisericii de sporire a credinței în cauza românismului¹⁹. Forturile acestui al doilea brâu fortificat, al sfintei cruci, - susținea președintele F.O.R., Sextil Pușcariu - sunt episcopiile noastre²⁰, create ca evenimente de importanță covârșitoare. În viața național-bisericească ele reprezentau adevărata regăsire a liniștii sufletești, căci românismul avea șansa să triumfe printre minoritari. Efortul conjugat al statului și al bisericii s-au împlinit la frontiera de vest și prin înființarea, la celălalt capăt al graniței de vest, a Episcopiei de Timișoara, ca un adevărat **bastion de apărare**. Reînființarea episcopiei ortodoxe române a Maramureșului²¹ a fost socotită ca un eveniment bisericesc și național de mare importanță, ca o meritată satisfacție compensatoare, pentru suferințele trecute. Reînființată, prin stăruința mitropolitului Visarion, la 1 iulie 1937, și pusă sub ocrotirea canonică și materială a Mitropoliei Bucovinei, noua episcopie a Maramureșului s-a întărit zi de zi. Despre menirea nou înființatei episcopii maramureșene și, deci, și a episcopului Vasile Stan de Rășinari, mitropolitul Visarion spunea, la prima ședință a adunării generale eparhiale a noii episcopii (ținută, la 12 decembrie 1937, la Cernăuți), că a venit vremea pentru înfăptuirea a cel puțin două obiective: „întâi să apere și să consolideze în acest colț de țară credința străbună ortodoxă, pavază și mângâiere din toate vremurile a întreg neamului nostru românesc, sprijinind din răspuțeri și acțiunile menite a îmbunătăți starea culturală, sanitară și tot așa și pe cea economică a românilor maramureșeni; apoi, să facă reîntregirea acestei religii printre frații români, desuniți în 1700, bineînțeles nu prin frământări și cuceriri neprietenești, ci prin duhul dragostei evanghelice și a iubirii de neam, de țară și de tron”²².

Fin cunoscător al realităților din marginile de țară, ținuturi care au suferit în trecut prigoana asupririlor străine, mitropolitul Visarion întrevedea multe și grele piedici care urmau să apară în calea misiunii noii creații spirituale. După alegerea noului episcop, pe un ton mult mai optimist și încurajator, avea să afirme că opreliștile vor fi trecute. Chezășia sigură în acest sens era însuși vlădica Vasile, prin aleasa sa pregătire cărturărească și duhovnicească, bogata experiență în conducerea treburilor bisericești, câștigată cât a fost vicar al Mitropoliei Transilvaniei. Familiarizarea lui cu problemele locale, maramureșene, precum și dârzenia temperamentului său

¹⁶ *Ibidem*, Anexă la Raportul general al adunării eparhiale ortodoxe din Oradea din 7 mai 1939, p. 4

¹⁷ *Ibidem*, Actul nr. 1574/ 8 aprilie 1938

¹⁸ *Ibidem*, Act nr. 4573/ 22 noiembrie 1938. Notabilă este activitatea depusă de Despărțământul Central Județean Oradea al Asociației *Astra* cu privire la românizarea de la granița de vest și măsurile propuse pentru combaterea programelor iredentiste ale partidului maghiar, de la frontieră, în special în ceea ce privește căsătoriile mixte “*puse la cale în birourile partidului, fapt pentru care ele sunt mai primejdioase decât minoritarii*” (Act nr. 1219/ 18 martie 1938).

¹⁹ Apud Col. r. Dr. Constantin Moșincat, *Cazemata. Sistemul românesc de fortificații (1937-1940)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2021

²⁰ Sextil Pușcariu, *Cuvântare la deschiderea Congresului Frăției Ortodoxe Române*, din 6-8 noiembrie 1937 de la Oradea, în *Legea românească*, 1937, nr. 22-23, p. 214. Pentru temă vezi Dr. Constantin Moșincat, *Biserica al doilea brâu de fortificații*, Editura Treira, Oradea, 2018

²¹ *Foaia oficială a Arhiepiscopiei și Mitropoliei Bucovinei...*, p. 94-112

²² R., *Avem episcop în Maramureș*, în *Legea românească*, 1938, nr. 22, p. 200

moțesc, reprezentau însușiri armonice întrunite, în persoana nou alesului episcop Vasile, calități care constituiau garanții ale posibilităților de a rostui, bine și rapid, treburile eparhiei.

Reședința episcopală a fost stabilită la Sighet și înzestrată prin demersurile mitropolitului Visarion. **Palatul culturii** (foto anexa nr. 8) a fost vizitat și cerut de Visarion Puiu, cu adresa nr. 8125/1937, către Ministerul Cultelor, pentru a fi cedat de Prefectura de Maramureș pentru sediul episcopiei ortodoxe. La rândul său, ministrul Cultelor a intervenit la Ministrul de Interne, cu adresa din care reținem că: Prin Înaltul Decret nr.1874 din iulie 1937, s-a înființat episcopia ortodoxă de Maramureș, „așezământ așa de necesar pentru sprijinirea unității noastre sufletești în acest colț de țară. De aici au pornit primele descălecări de țară și aici a roit în trecut o puternică viață religioasă în jurul mănăstirii Sf. Mihail din Peri, care a fost quasi episcopie. Tot aici s-a urzit primul manuscris religios în românește, la începutul veacului al XV-lea, cu mai bine de un secol înainte de tipăriturile diaconului Coresi”²³. Reședința episcopală a noii episcopii a fost stabilită la Sighet. Această episcopie a fost sprijinită până la bugetul 1937-1938 de către Mitropolia Bucovinei, prin bunăvoința mitropolit Visarion. Prin adresa 8125/1937, ministrul de culte și arte era solicitat să intervină în sensul de a fi autorizată prefectura județului Maramureș ca să cedeze noii episcopii Palatul cultural din Sighet.

Răspunsul așteptat de inițiatorul semnatar M. Negură, consilier eparhial de Cernăuți, a venit abia atunci când Sava Mărgineanul a preluat prefectura de Maramureș și a înaintat raportul nr.3/1938, pe baza căruia Armand Călinescu, ministru de interne, a intervenit energic pentru aprobarea, în baza *Jurnalului nr.116/26.01.1938* al Consiliului de Miniștri, a Deciziei nr.1659/1938, în sensul art.1, de „cedare ca dar pe vecie, a imobilului cuprins în C.F. Sighet, nr.1868, nr. topo 1263, teren 640 st. pătrați cu edificiul Palatul cultural”²⁴. Acesta a fost doar începutul înzestrării cu cele trebuincioase noii episcopii. Primul ministru Octavian Goga decidea, prin Jurnal al Consiliului de Miniștri, darea în folosință a hotelului *Corona*²⁵, iar prin Jurnalul nr.117/1938 se autoriza Comisia comunală Sighet să doneze *hotelul Central*, al cărui proprietar era. Luând în discuție cererea, inițiată de Eparhia ortodoxă de Maramureș, comisia interimară comunală a decis să **doneze pe vecie** imobilul *hotelului Central*, proprietatea orașului de reședință Sighet, fără nici o contravaloare pentru comună²⁶, gest făcut din respect și solitudine față de biserica majoritară a țării. Prin intervenții asemănătoare, ministrul de finanțe M. Cancicov dispunea cedarea unui alt imobil pentru Casa eparhială, și un teren adiacent de 2256 m².

Mitropolitul Visarion Puiu avea un măreț program de zidire a unei frumoase și impunătoare catedrale, în imediata vecinătate a imobilului care aparținuse direcției silvice, fapt pentru care ministrul domeniilor a dispus eliberarea imobilului. Pe 1 martie 1938, autoritățile locale și preoții au preluat, în mod festiv, respectivele imobile, aducând omagiu tuturor celor care au concurat la înzestrarea episcopiei (anexa 9).

Protoiereul vicar dr. I. Vască, în cuvântul său, în calitate de reprezentant oficial al Episcopiei, a subliniat importanța zilei pentru analele reînviată episcopii ortodoxe a Maramureșului, considerând-o o zi mare, strălucită și deosebită însemnătate istorică. Căci în acea zi s-a pus temelia solidă a existenței episcopiei, s-a săvârșit pe teren înzestrarea noii eparhii cu așezăminte și imobile corespunzătoare și vrednice de strălucirea de altă dată a străbunilor de pe meleagurile maramureșene. Vorbitorul și-a încheiat discursul adresând mulțumiri mitropolitului Visarion al Bucovinei, pentru că „urmându-i povața, i-am executat comanda; am pășit pe căile indicate de cârja sa magică și am reușit realizarea episcopiei de Maramureș”²⁷.

Prefectul județului încredința zestrea episcopiei ortodoxe a Maramureșului, prin acea frumoasă clădire, cu speranța ca în acel edificiu vor pătrunde numai *fețe bisericești înțelepte și luminate*, de unde să radieze lumină și mai ales căldura sufletească peste întreg „poporul” maramureșean²⁸. Asistența prezentă, în semn de mulțumire, a aprobat cele două telegrame trimise regelui Carol al II-lea²⁹, și către mitropolitul Visarion³⁰, din

²³ *Ibidem*, p. 94-95

²⁴ *Ibidem*, p. 97. Palatul Cultural din Sighet a fost oferit în 1930 episcopiei greco-catolice de Maramureș, dacă și-ar fi stabilit sediul acolo. Întrucât acest lucru nu s-a întâmplat.

²⁵ *Monitorul oficial nr.26/2 februarie 1938*

²⁶ *Foaia oficială a Arhiepiscopiei și Mitropoliei Bucovinei...*, p. 101

²⁷ *Ibidem*, p. 104-105

²⁸ *Ibidem*

²⁹ *Ibidem*, p. 106. Telegrama avea următorul conținut: „Episcopia ortodoxă a Maramureșului primind azi actele de prima înzestrare de către stat, județ și comună, își îndreaptă primul ei gând către Majestatea Voastră, reîntemeietorul acestei străvechi episcopii și vă urează mulți și fericiți ani întru consolidarea statului român, reorganizat prin noile orânduri constituționale”.

Cernăuți.

Pentru noua episcopie, Eparhia de Oradea a cedat protopopiatul de Satu Mare, cu 22 de parohii. În raportul general prezentat adunării generale eparhiale se exprima deplina mângâiere că “acest mădular care se desface de corpul eparhiei noastre este deplin sănătos sufletește și întărit și sub raport material”³¹, fiind înzestrat cu biserici bune, conduse de preoți vrednici. În special parohia Satu Mare avea un fond de edificare a Catedralei, în sumă de aproape 3 milioane lei, pe lângă o casă protopopească corespunzătoare.

Investirea noului episcop de Maramureș s-a făcut în sala tronului din Palatul Regal, pe 16 Decembrie 1938. Acest important eveniment bisericesc și național a fost oficiat de regele Carol al II-lea, în prezența Patriarhului, și al celor mai importante personalități ale legislativului, guvernului, justiției și armatei. Înmanându-i cărja episcopescă, regele i-a încredințat misiunea de întărire și consolidare a elementului românesc din acel colț de țară. „Dacă oștirea este chemată să apere granițele Patriei prin jertfa de sânge, Biserica este chemată a le apăra prin întărirea sufletească și puterea morală a locuitorilor mărginași ai țării”³².

Întemeierea acestui episcopat avea o mare însemnătate națională, reprezenta o nouă lespede de hotar și o hotărâtoare afirmare a drepturilor noastre etnice. Ca fiu al apusenilor, noul episcop dr. Vasile Stan era chemat să păstorească și munții și oamenii de la munte, ale căror obiceiuri și dureri le cunoștea. Așadar, suveranul îi încredința o dublă misiune: de a dezvolta noua eparhie românească ortodoxă și de a pregăti sufletele tinerilor neamului, ca a doua cheazășie. „Pornești cu acest toiag păstoresc, pe care ți l-am încredințat, pe un drum de munte, deci pe un drum pe care te ridici. Acesta să fie un semn îmbucurător că tot într-o înălțare să fie viitorul eparhiei și al Maramureșului”³³.

Luându-și cu seriozitate în primire misiunea, episcopul Vasile³⁴, cu deplină încredere, înțelegându-și rosturile înalte ce le avea de împlinit, având siguranța conștiinței privind îndatoririle episcopale, care îl împodobesc ca înalt ierarh, îndemna întreaga suflare românească să privească spre Episcopia de Maramureș ca la „o nouă fortăreață a sufletului românesc la granița de miazănoapte a țării, un blindaj moral pentru siguranța acestei granițe. Socotesc că această voință a fost de față la zămislirea ideii de a o înfăptui”³⁵.

I. Vască, împuternicit mesager al mitropolitului Bucovinei, a citit telegrama prin care s-a acordat încredințarea oficială episcopului Oradei ca să facă canonica înscăunare și a transmis alesului episcop de Maramureș³⁶ următoarele gânduri: „solemnitatea încoronează cu fericit succes strădaniile și jertfele tuturor aceluia, care de-a lungul vremurilor, animați de un dezinteresat ideal și-au pus toată râvna, toate puterile spre a sluji, în chip generos, cauza sfântă a neamului și legii noastre strămoșești (...), este poate prea modest tributul de recunoștință adus din partea Bucovinei surori pe altarul ctitoriei Maramureșului străbun. Dar cugetul curat și

³⁰ *Ibidem*. Textul telegramei: *Episcopia Maramureșului primind azi în prezența delegaților Înalt Prea Sfinției Voastre, actele de înzestrare ale acestei episcopii, Vă exprimă din acest fericit prilej toată gratitudinea pentru strădaniile depuse în scopul acestei înzestrări și Vă transmitem omagii de profund devotament și asigurarea dragostei noastre nețărmurite.*

³¹ A.E.O.R.O.Bh-Sj. *fond Episcopia Ortodoxă Română Oradea, Documente*, Act nr.2315/1938, p. 2

³² *Legea românească*, 1939, nr.1, p. 7. La ceremonia de la Palat au asistat următorii reprezentanți ai armatei: mareșalul Presan, inspectorii generali de Armată, șeful Marelui Stat Major, comandantul Corpului II Armată.

³³ *Ibidem*, p. 8

³⁴ *Ibidem*, 1938, nr. 22, p. 201. Din notele biografice reținem: *Vasile Stan*, moț de pe valea Arieșului, născut la Sohodol, pe 30 ianuarie 1875, a urmat școala primară în satul natal iar liceul la Brad, Beiuș și Brașov și teologia la Sibiu. O vreme învățător în satul natal, este trimis bursier la Budapesta, al facultății de filologie și filozofie, până în 1902, pentru ca 6 ani mai târziu să-și ia doctoratul cu lucrarea *Elemente ungurești în limba moșilor*. Din 1902 lucrează ca profesor la Astra și apoi la Seminarul de la Sibiu, apoi ca director la Școala normală Andrei Șaguna. În 1925 mitropolitul Bălan îl hirotonisi arhimandrit, iar prin hotărârea Sf. Sinod să fie Arhiepiscop vicar din 13 iunie 1928. A condus multă vreme revista învățătorilor ardeleni *Vatra Școlară*, a publicat mai multe lucrări în folosul preoțimii.

³⁵ *Idem*, 1939 nr.1, p. 7

³⁶ *Idem*, 1939, nr. 2, p. 14. P.S.S. Vasile a sosit la Oradea pe 27 Decembrie 1938, însoțit de consilierii și secretarii arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu. Pe 28 decembrie 1938 Vlădica Vasile pornea spre reședința sa de la Sighet, secondat de Nicolae Popoviciu, episcopul Oradei și de delegatul oficial al mitropolitului Bucovinei Visarion, pentru canonică înscăunare. Primul popas s-a făcut la Valea lui Mihai unde, părintele Ciorogariu, a tălmăcit bucuria enoriașilor de a se ști sub păstoria noului lor înalt ierarh. Pe traseul Carei, Satu Mare, Halmeu, Sighet delegația a fost întâmpinată de mulțimea care i-a ovaționat, în gări și i-a salutat cu bucurie. La Sighet, în acordul muzicii militare episcopul Vasile a avut parte de o frumoasă primire din partea oficialităților locale. Primarul dr. Tite și comandantul garnizoanei colonelul Leonard Mociulschi au salutat pe noul episcop și i-au adresat alese cuvinte de bun venit. La ceremonie au mai participat: N. Colan, ministrul cultelor și artelor, gl. Al. Hanzu, rezidentul regal al Ținutului Someș, lt.col. Eftimie, prefectul județului, T. Neș, inspector general al învățământului secundar, prof. univ. Onisifor Ghibu, și alții reprezentanți ai cultelor din localitate – greco-catolic, romano-catolic, și greco-catolic rutean - reprezentanți care au adresat felicitări noului păstor, în numele lor și al celor pe care îi reprezentau.

sufletul iubitor a îndemnat și însoțit fapta. Ne despărțim cu mângâierea în suflet că, autoritatea și prestigiul care vi-l conferă demnitatea de episcop, veți putea desăvârși cu spor înălțarea acestui colț de țară”³⁷. Numeroasa asistență a urmărit liturghia arhierescă, slujită de cei doi episcopi, asistați de un sobor de 60 de preoți și trei diaconi, ceea ce a făcut să vibreze acea înălțătoare zi, de deplină unitate, transformată, ad-hoc, în mare praznic al învierii Episcopiei de Maramureș.

În luările de cuvânt care au urmat s-a evidențiat unitatea sufletească și puterea morală pe care era chemată episcopia s-o realizeze în locurile de acasă ale maramureșenilor. Fiecărui, în parte, i-a răspuns, cu mulțumire, episcopul Vasile și i-a asigurat pe toți că înțelege răspunderea acestei misiuni de importanță națională, de întărire sufletească și morală, pentru statornicirea granițelor. În telegrama adresată regelui, în ziua înscăunării de la Sighet, se exprima hotărârea ca această episcopie “va fi o cetate duhovnicească și o vatră la margine de țară, pe care se vor aprinde de-a pururi virtuțile strămoșești, dragostea de neam și rege”³⁸.

Pus pe treabă, episcopul maramureșean dezvoltă o rodnică activitate în eparhia pe care o primise spre pastorație, sens în care depune eforturi și mobilizează toate forțele pentru construirea unei catedrale. Parohiile mai sărace, cum a fost cazul celei din Borșa, s-au adresat ministrului muncii și solidarității sociale, prin adresa nr.19705/24 mai 1935, pentru aprobarea unor liste de subscripție pe teritoriul parohiei. Pe 15 octombrie 1939, Sighetul îmbrăca haine de sărbătoare și-și primea oaspeții, înalte fețe bisericești: episcopul Nicolae al Oradiei, Eugeniu Suceveanul, vicarul Mitropoliei de la Cernăuți, trimis special al lui Visarion al Bucovinei, precum și autoritățile locale. Sfințirea clopotniței și a clopotelor³⁹, la care au fost prezenți toți preoții din eparhie, a fost precedată de slujba de priveghere la noua clopotniță. La acest eveniment au participat foarte mulți credincioși, îmbrăcați în straie naționale, asupra cărora întâiul dangăt de clopot a produs o puternică emoție. În predica ținută, episcopul Vasile Stan s-a referit la semnificația clopotelor de la Tisa, glas puternic de chemare la desăvârșita unitate sufletească. Taina clopotelor vestea, cu glasul de metal al acestora, de pe întinsul pământului până în înaltul cerului, că “între granițele noastre etnice pulsează toată vigoarea sufletului românesc, care ne înfrățește pe toți cu glia strămoșească și cu legea românească”⁴⁰. Pe clopotele sfințite se aflau inscripții⁴¹ aducătoare de mulțumiri pentru cei care s-au ostenit pentru realizarea lor. La recepția de la Cercul Militar, în prezența a peste 200 de persoane, toasturile, începute de episcopul Nicolae al Oradiei, s-au referit la înțeleapta pastorație, vrednicia episcopului locului și la semnificația clopotelor. Încheind patetica sa cuvântare despre menirea clopotelor, cu: “*Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango*”, talmăcind apoi semnificația acestor cuvinte, vorbitorul a adresat laude tuturor celor care colaboraseră la reușita și măreția evenimentului. Astfel se marca începutul lucrării care prevestea marea bucurie ce urma să vină: mărețea catedrală, cu rol de **fortăreață nebiruită a trăinicieii și veșniciei noastre**, ca neam românesc, pe meleaguri maramureșene⁴².

Arhimandritul Eugeniu Suceveanul, în cuvântul său, a lăudat meritele celor care s-au jertfit pentru reînvierea noii Eparhii, între care au fost menționați mitropolitul Visarion al Bucovinei și, în aceeași măsură,

³⁷ *Ibidem*, p. 15-16

³⁸ *Ibidem*, p. 17-18

³⁹ Grațian Chișiu, *Biserica ortodoxă din Maramureș în sărbătoare*, în *Legea românească*, 1939, nr. 20, p. 288

⁴⁰ *Ibidem*, p. 290

⁴¹ *Ibidem*. Întâiul clopot cântărea 1800, al doilea 99, al treilea 530 și al patrulea 230 kg. **Clopotul nr.1 –Do-diez**

Sus: Întărește, Dumnezeuule, pe Preaînălțatul nostru rege Carol al II și sfânta credință a dreptcredincioșilor creștini în vecii vecilor!

Jos: Cu noi este Dumnezeu, înțelegeți neamuri și vă plecați!

Clopotul 2 – Fa

Sus: Bineprimită să fie, Doamne, înaintea Ta, ca o tămâie binemiroitoare, jertfa Băncii Naționale a României și a milostivului ei Guvernator Mitiță Constantinescu pentru clopotele catedralei ortodoxe din Sighet

Jos: Slăvi-te-voiu, Doamne, cânta-voiu numele Tău, Preaînalte!

Clopotul nr. 3 – Sol-diez

Sus: Adu-ți aminte, Doamne, de Î.P.S. mitropolit Visarion al Bucovinei, smeritul jertfitor pentru reînființarea episcopiei ortodoxe a Maramureșului!

Jos: Vesti-voiu adevărul Tău, Dumnezeuule, din neam în neam !

Clopotul 4 – Do-diez

Sus: Turnatu-s-au clopotele catedralei episcopale Sighet în al 9-lea an de domnie al Maiestății Sale Regele Carol al II al României și în întâi de păstorire al P.S. Sale Vasile Stan, episcop al reînființatei episcopii ortodoxe a Maramureșului. Anul mântuirii 1939

Jos: Doamne mântuiește pe cei bine credincioși!

⁴² *Ibidem*, p. 291. “Pe cei vii îi chem, pe cei morți îi plâng, fulgerele le frâng”

episcopul Vasile, care a ostenit pentru realizarea dorinței care în acea zi văzuse împlinirea⁴³. Au urmat apoi la cuvânt generalul Georgescu P. Ion, comandantul Diviziei 20 Infanterie, care se găsea, cu unitatea sa din Târgu Mureș, dislocat pe frontieră, la Seini, cel care, pentru a-și îmbărbăta soldații, avea să ridice un monument viu lui Eminescu, și mulți alți vorbitori care au omagiat biserica și armata.

Exemplele și argumentele prezentate întăresc ideea că între înalții ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române a existat o frumoasă și rodnică colaborare, ca, de altfel, și între cele două instituții – Armata și Biserica – au colaborat pentru a zidi siguranța românilor în rotunjimea granițelor desenate, cu vârful săbiei, de vitejii roșiori și dorobanți, de la Nistru până la Tisa. Unul dintre merituoșii artizani ai fortificațiilor spirituale și morale, de la granițele de apus și nord, a fost mitropolitul Visarion care, pe lângă toate cele arătate, a mai dăruit, ca ajutor, un milion de lei pentru opera culturală și administrativă a Episcopiei Maramureșului⁴⁴.

Vorbind despre înființarea noii episcopii ortodoxe din nordul țării și despre cel dintâi episcop al ei, raportul adunării generale Eparhiale de Oradea, pe 1939, sublinia grija și solitudinea suveranului și a sfetnicilor săi față de biserica strămoșească. În concepția regelui, Biserica ortodoxă reprezenta așezământul fundamental, care păzea și asigura trăinicia ființei și a spiritualității neamului. De aceea, o ajuta sistematic să-și desăvârșească opera, între altele și printr-o cât mai completă organizare. Hotărârea legală a forurilor bisericești competente a găsit și înalta aprobare a regelui, și astfel a fost chemată la viață nouă și **episcopia Timișoarei**, cu reședința în metropola Banatului, eparhie prin a cărei activare se completa și se desăvârșea organizarea bisericească. Reînființarea episcopiei de Timișoara, alături de cele din Maramureș, Oradea și Caransebeș, întreaga **brâul episcopiiilor misionare, care străjuiau la hotarul de vest al țării**⁴⁵.

Cât privește Episcopia cea nouă a Timișoarei, ea era încă în așteptarea păstorului trimis de Dumnezeu, păstor care trebuia să inițieze și să inaugureze marea ei misiune ortodoxă și națională. Raportul eparhial informa că titularului episcopiei de Oradea i s-a făcut cinstea de conducere și organizare efectivă a nou înființatei episcopii, până la alegerea primului episcop. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului, cu adresa nr.49/1940, a desemnat pe episcopul Nicolae cu demnitatea de episcop loțiitor al Timișoarei. Hotărârea și aplecarea pe care acesta a pus-o în Bihor, spre buna rânduială duhovnicească și materială, se va regăsi și în Banat. În această calitate, la 5 mai 1940, în prima ședință a adunării generale a reprezentanților aleși ai Eparhiei Banatului, Nicolae Popovici avea să-și exprime bucuria biruinței creștinești față de noua cetate românească⁴⁶. În cuvântul de deschidere, acesta a apreciat preocuparea și zbaterea vrednicilor bănățeni, care au solicitat această episcopie, încă de la Congresul Național Bisericesc din 1868, decizie amânată până la Decretul –Lege nr. 3998/ 8 noiembrie 1939. Pentru țară, *Episcopia de Timișoara* urma să aibă rolul de catedrală a culturii, menită să continue și să cinstească tradiția cărturărească. În opinia episcopului loțiitor, noua instituție era rostuită cu rol de cetate spirituală, la frontierele de vest ale pământului străbun, o adevărată făclie nestinsă, care să „lumineze de acum înainte din neam în neam”⁴⁷. La marea sărbătoare s-au rostit vorbe de duh și de mulțumire pentru aceia care au așezat truda lor la temelia noii episcopii. Prima adunare a hotărât înzestrarea cu cele necesare, sub raportul rânduielilor materiale și al organizării bisericești, al reprezentării la Congresul Național Bisericesc, de la București, prin elitele intelectuale alese.

Timișoara, devenind centru eparhial, s-a pregătit de sărbătoare. Șeful serviciului religios al Corpului 7 Armată, lt. col. Ioan Dăncilă, înștiința, strict confidențial, pe episcopul Nicolae Popovici despre faptul că întregul stat major al aceluia corp, în frunte cu generalul comandant, aveau să prăznuiască ziua de 10 Mai 1940 și „va primi defilarea trupelor în stil mare” la Timișoara⁴⁸, fapt pentru care s-au dat toate dispozițiile pentru oficierea serviciului religios. Din ordin, protopopul corpului a ținut discursul festiv pentru Tedeumul săvârșit în biserica gătită în acest scop.

Generația episcopilor învierii neamului care se stingea, la mijlocul anilor '30, prin trecerea la cele veșnice, rând pe rând, a lui Roman R. Ciorogariu, al Oradiei, Grigore Comșa al Aradului, și Nicolae Ivan al Clujului, a fost înlocuită de o nouă generație de episcopi, făptuitorii altei generații de sacrificiu. Crezul

⁴³ *Ibidem*

⁴⁴ A.E.O.R.O.Bh-Sj., *fond Episcopia Ortodoxă Română Oradea, Documente*, Act nr. 1574/1938

⁴⁵ *Ibidem*, Act nr. 1586/4.04 1940.

⁴⁶ Nicolae Popoviciu, *Lespezi de hotar*, Beiuș, 1942, p. 64

⁴⁷ *Ibidem*, p. 69. Până la sfârșitul verii anului 1940 s-a amenajat complet reședința episcopiei prin cumpărarea a două imobile în inima Timișoarei, investiție de peste zece milioane de lei.

⁴⁸ *Ibidem*, Act 2090/ 9. 05 1940

bisericesc era nedespărțit în cuget și faptă când privește dragostea de neam, moștenită testamentar, învățată îngenunchiat pe mormintele strămoșilor, după cum o mărturisise, în fața regelui și al patriarhului, episcopul Andrei, la investirea în scaunul vacant al Aradului. Tinerii noi episcopi erau chemați „a zidi temelia spirituală și a proiecta peste orizontul mohorât lumini viitoare”⁴⁹. La drum, vlădica Andrei pleca armat să chibzuiască cu înțelepciune și să făptuiască cu energie, după cum învățase păstorind lângă eroul național Roman R. Ciorogariu, și să apere credința strămoșească, să-l consolideze ca putere și suflet, după cum porunca regele.

Rosturile bisericilor zidite pe marginea hotarelor n-au tulburat niciodată pacea vecinilor, în schimb au avut scopuri înalte: de menținere a credinței, de ridicare a valorii virtuților creștine, a vigoriei și a unității neamului românesc. Acestea au fost vetrele de luminoasă cultură spirituală și națională, în care pastorația individuală a preoților și propaganda statului s-au întâlnit spre rodnică și folositoare conlucrare. Biserica a rămas, pentru timpurile care au urmat, cetatea în care s-au păstrat neatinsse odoarele sufletești și spirituale.

9

⁴⁹ *Legea românească*, 1936, nr. 1, p. 2